

شهره‌فخان به‌دلیسی

نووسەر و میژوونووسی کورد رۆژی ۲۵ی شوباتی سالی ۱۵۴۳ی زاینی له گوندی گەر مړوودی سەر به شاری قوم له ئیران له دایک بووه و سالی ۱۶۰۳ یا ۱۶۰۴ کۆچی دوایی کردووه.

شهره‌فخان سیاسه‌توان و میژوونووسی ناوداری کورد و خاوه‌ن کتییی شهره‌فنامه بوو که به میژووی کوردان یان تاریخ الاکراد ناودیر بووه. شهره‌فخان به‌دلیسی وەک گهره‌ترین رووناکبیر و نووسه‌ری سهرده‌می خۆی له ئەژمار هاتوووه و به نووسینی شهره‌فنامه زانیاری له‌مه‌ر جوگرافیا و ژبانی رامیاری و چوارچێوه‌ی جوگرافیایی ده‌سه‌لاتی کورد و زمان و کۆمه‌لگای کوردیی تۆمار کردووه.

بنه‌ماله‌ی شهره‌فخان له ئەنجامی شهر و پیکدادانی دوو حکومه‌تی ئیران و عوسمانیدا، له باکووری کوردستانه‌وه کۆچیان کردبووه رۆژه‌لاتی ئیران به‌لام سه‌فه‌رییه‌کان هاورئ له‌گه‌ل هه‌موو هۆزی مه‌زنی چه‌مشگه‌ز مه‌کدا ئاواره‌ی خۆراسانیان کردن.

شهره‌فخان له‌دیوه‌خانی شا ته‌هماسبی یه‌که‌م، له سالی ۱۵۴۳ تا ۱۵۷۶ له‌گه‌ل کورمه‌کانی ئەودا خۆیندووینه‌تی. شا ئیسماعیلی یه‌که‌م، له سالی ۱۵۷۶ دا پایه‌ و نازناوی 'میری میران'ی پێ به‌خشیه‌وه و کردوویه‌ته‌ سه‌ره‌ک هۆزیک له ناو کورمه‌کانی ئیراندا. کاتی که راسته‌قینه‌ی سیاسه‌تی

سه‌فوییه‌کان سه‌بارت به کوردی بۆ روون بووه‌وه، له شەری سه‌ره‌تای سالی ۱۵۷۸ نیوان ئیرانییه‌کان و عوسمانییه‌کان دا پشتی ئیرانییه‌کانی به‌ردا و لایه‌نگری عوسمانییه‌کانی کرد. شه‌ره‌خان به‌خۆی و ۴۰۰ چه‌کداره‌وه دژ به ئیران وه‌ستا و سه‌رکردایه‌تی عوسمانییه‌کانی کرد. له سالی ۱۵۸۹ سولتان مورادی سنیهم دژ به ئیرانییه‌کان پایه و نازناوی 'خان‌ی پی‌ به‌خشی و کردیه میری ویلایه‌تی به‌دلیس. له سالی ۱۵۹۰ له ته‌مه‌نی ۵۳ سالی‌دا پۆستی فه‌رمانه‌رواییه‌گری خۆی دایه ده‌ست کورمه‌کی به ناوی شه‌مه‌سدین به‌گ.

له سالی ۱۵۹۱ تا ۱۵۹۲ ده‌ستی کرد به نووسینی شه‌ره‌فنامه و له سالی ۱۵۹۷ کۆتایی پی هینا. ئینجا له سالی ۱۰۱۲ی کۆچی دا به‌رانبه‌ر به ۱۶۰۳ پان ۱۶۰۴ کۆچی دوایی کردوه. به‌سالنامه‌ی زاینی ۶۰ سال ژباوه به‌لام به سالنامه‌ی کۆچی مانگی ته‌مه‌نی گه‌ششتوته ۶۳ سال.

کتیپی شه‌ره‌فنامه چه‌ندین بابه‌تی گ‌رنگ له‌سه‌ر میژووی کوردی گ‌رتوته خو وه‌ک :

۱. حکومه‌ته کوردییه‌کانی مه‌روانی و سه‌سه‌نی و فه‌چله‌ری و نه‌یووبی.
۲. نه‌و حاکمه کوردانه‌ی وا پشتا‌و‌پشت حوکمرانیان کردوه.
۳. نه‌و حاکمه کوردانه‌ی سه‌که‌یان لێداوه و وتاریان به‌ناو خویندراره‌ته‌وه.
۴. جگه له‌مانه‌ش به دوورو درێژی باسی حکومه‌تی به‌دلیسی کردوه.

په‌رتوکی شه‌ره‌فنامه به فارسی نووسراوه، له دوو به‌ش پینک هاتوه که به‌رگی یه‌که‌می باسی سولتانه‌کانی عوسمانییه و نه‌وه‌ی وا کورد به‌گ‌رته‌وه، به‌رگی دووه‌مه‌یه‌تی. له کۆنه‌وه گ‌رنگییه‌کی زۆر به کتیبه‌که دراوه. له سالی ۱۹۷۸ی کۆچی به‌رامبه‌ری ۱۶۶۷ی زاینی له‌لایه‌ن شامی ناویکه‌وه و مرگ‌یردراوته سه‌ر زمانی تورکی و له‌وا‌ییدا "وليامینوف زیرنوف"ی رووسی و مرگ‌یردراوته‌وه سه‌ر زمانی رووسی و "شارمۆ"ی میژوونووسی فه‌ره‌نسپش کردویه‌ته فه‌ره‌نسی و له میسریش نه‌مه‌ر

فهرم جوللا زهکی مەریوانی له چلهکانی سەدهی رابردودا به فارسی چاپی کردوو و محەمد عەلی عەونی بۆ یەکم جار کردووێته عەرەبی. هەرۆهە نەمر مەلا جەمیل رۆژبەیانێ له سالی ۱۹۵۳ دا به پەراویزی بەنرخەوه وەرگیراویکی دیکەیی عەرەبی چاپ کردوو و اجاریش ماموستا هەژار موکریانێ به پەراویز و پێشەکیەکی درێژەوه کردووێته کوردی سۆرانی و له سالی ۱۹۷۲ دا له چاپخانەیی کۆری زانیاری کورد له بەغدا له چاپ دراوه. درەنگتر، له سالی ۱۹۹۷ دا کاک زیا ئەمچی وەرگیراوه ته سەر کوردی کرمانجی، که له سوید چاپ کراوه. دوایی کارێک که لەسەر شەرفنامە کرابیت، کاری بەنرخێ کاک سەلاحەدینی ناشتییە که هەردوو بەرگی شەرفنامەیی کردۆته کوردیی سۆرانی و له سلیمانی چاپی کردوون. هەرۆهە کاک ئەنۆەر سولتانی زانیاری سەبارەت به ۴۳ نوسخەیی دەستنۆوسی شەرفنامە له کتێبخانەکانی جیهانی له بەرگێدا بلۆ کردۆتهوه.

درێژەیی هەیه ...